

ТУДИ, ДЕ ГОРИ, ПРОСУВАЄТЬСЯ ГОРЕ

Стати сволотою не важко. Досить, щоб тебе лише прошила куля образи. Вона продірявить м'які тканини, застрягне десь на межі душі й духа. Серце, що спіймало лише одну таку кулю, буде метати град-системами ненависти й помсти. Ще трохи і я пропустила б такий удар. Відтак масштабне горе всієї країни втопила б у ложці власної гіркоти-образи на подружку, котра, знаючи, що починається війна і будуть бомбити, втекла з міста, не давши мені про це знати.

– Алло, Наталю, привіт. Почалася війна, бери дітей і втікай! – скомандувала я. – Це точна інформація, мені сказав знайомий пілот, котрий зараз під Васильковим. Івано-Франківськ бомбитимуть.

– Хіба це новина? Знаю... Я вже за містом.

– Ти знала? – я здивувалася тому, як швидко страх може перетворитися в образи. Зависла, оторопіла і розгубилася так, що непорушно стояла посеред кімнати впродовж п'яти хвилин. Витівки психіки... В той момент для мого емоційного нападу Московії став лише фактом, а от байдужість подружки – подією і горем. Багато років тому жартома Наталя запрошувала мене з сім'єю в погріб-бункер, якщо війна. А тепер навіть не повідомила. Слова на вітер...

Якби це сталося в інший день, то моя образа не стояла б на місці... За законами динаміки вона б перейшла в гордість за себе і навіть надимання, оскільки я в тій дружбі склала іспит, а подружка – ні. Однак війна не сприяє розвитку гордості. Вона каже навпаки: попустися... Отже, 24 лютого міг стати для мене днем, коли я пропустила ту бісову кулю образи. Та ні... Для мене це все ж початок вторгнення Московії в Україну. І я забула-відклала свої дрібні хвилювання кудись далеко на полицю.

Ба-бах! Під ногами затряслася земля. Ракета влучила в Івано-Франківський аеропорт. Як у голлівудських кінострічках: екшн і треш одночасно.

Ми ніколи наперед не знаємо, що будемо робити у перші хвилини горя. Та інстинкт робить своє. Я підганяла сина словами "Арсенчику, швидше збирай речі". Відразу зателефонував мій чоловік, він був на роботі. Намагався говорити спокійно... Згадала, що хотіла ще розбудити батька і друзів. Бо ж усі мирно спали... Коли московити вторглися в Україну, ми зустріли їх у піжамах. Усі попереджали про їхній намір, але ми не могли цьому повірити.

Отак навіть на захід України, туди, де гори, просунулося горе...

ВМОВЛЯТИ НЕМА ПОТРЕБИ

- Тату, збирайся. Я зараз по тебе приїду. Почалася війна.

- Га? Що?

- Тату-у-у-у, війна... - волила я в трубку.

- Як війна? Курва мати, яка війна...

Тато не повірив, що війна вирішила його провідати ще раз. Вперше - коли народився, у 1940-му, вдруге - на схилі літ...

- А ти звідки знаєш? - недовіжливо перепитав.

- Подивися у вікно. Ракета вдарила в аеропорт. Дим, як завіса.

- Ну шляк би її трафив! - це типова реакція мого тата на будь-які новини.

- Тату, ти знаєш, я завжди проти твоєї згрубілої лексики. Але нині цілком із тобою погоджуюся! - нервово посміхнулася, вслухаючись у фальшиві ноти власного голосу...

Когнітивний дисонанс, конфлікт бурлили в мені. Однак я так не хотіла, щоб тато тривожився. Тому й намагалася себе опанувати. Говорила спокійним і навіть веселим голосом.

- Куди їдемо? У Францію чи в Італію? - запитала так, ніби я офіціантка і пропоную клієнтові страви в дорогому ресторані.

- Та де... Ні, я не їду...

Голос тата все більше вщухав. Він витримав паузу, подумав і трохи розгублено сказав: "Якщо я загину, то хочу, щоб ти знала, де я тримаю..."

- Тату, що ти верзеш? - нервово перебила я. - Ми поїдемо!

- Ні! Мені зараз на роботу треба йти. Я не можу все кинути, підвести начальство. Нелю, вмовляти нема потреби, я не поїду!

Ми були, як два дурники, що зійшлися на стежці, де кожен пропускав одне одного, рухаючись в один і той самий бік. Тому ніхто не міг пройти. Зателефонував мій старший син-студент, котрий мешкав і навчався в іншому місті.

- Мамо, ти маєш взяти брата і негайно виїхати з країни...

- Що? Куди? Та де... Нікуди я не їду. Я не залишу тут свого і твого тата... Та й маю йти на роботу. Сину, і вмовляти не треба, не поїду. Якщо загину, то хочу, щоб ти знав...

Я відповіла синові словами, що їх щойно почула від батька. В стані шоку важко бути оригінальним...

ДЕ Я БУДУ?

Я звикла до того, що війна – на сході. Навіть їздила у Волноваху на гастролі 2016-го. Ми давали концерт на вулиці перед багатотисячним натовпом. Люди, знаючи, що град-системи легко можуть стрільнути по нас, відважно стояли і співали пісні українською. Тоді між лінією фронту і Волновахою було всього лише дванадцять кілометрів. Але щоб у моєму затишному Франику... Бомби?..

Єдине, що тут гупало останніми роками, то це феєрверки і горіхи восени під моїм вікном. Авжеж, ще консервовані грушки стріляли в коморі...

А тут... Війна? Яка війна?.. Чи ви всі подуріли?.. А може, це сон? Куди їхати і що робити? З того всього я сіла і почала телефонувати друзям. І ось який оригінальний продукт видала психіка:

– Привіт, Таню. Почалася війна, але ти не психуй. Збирайся і їдь в Рогатинський район. Там живе моя свекруха. Якщо обірветься телефонний зв'язок, шукай село Конюшки. Ми чекатимемо вас там. Бо то неподалік від Бурштинської ТЕС. Ахметов і Путін – друзі. То Пуйло не буде кидати ракету на бізнес товариша... Логічно?

Перестрашена Таня прийняла мої аргументи і сказала, що якщо ЩОСЬ, то так і зробить. А як виглядатиме те ЩОСЬ – ніхто з нас на той час не знав. Наш мозок ніби бачив перед собою кілька метрів землі, встеленої гравієм, по якому важко було йти. А далі шлях обривався, бо прірва...

Чоловік довго вмовляв, щоб я поїхала. Зійшлися на тому, що треба хоча б зібрати тривожну валізу, щоб у разі ЧОГО ми з сином могли швидко покинути дім. Бо ніхто з нас не знав, що буде далі, куди бігти і що робити. Суєта суєт.

Що мені треба на перший час? Сукня. Тьху, навіщо сукня під час війни? Три футболки... Шампунь. Окуляри. Документи. Гроші. Брюки. Навіщо їх взяла? Де буду канти прасувати? Стоп! А взагалі – ДЕ Я БУДУ?

Де б я не була, головне – гроші... Труси, шкарпетки, жакет. Ні, ліпше пуловер. Він не мнеться... Посеред мотлоху, що його я то складала, то назад вивантажувала з сумки, на все це дивилася перелякано моя чихуахуа. Потім Лайма заскочила в дорожню сумку. Мовляв, ти ж не забудь мене...

Є три реакції психіки: біжи, бий або падай в ступор. Третє – тоді було моє. Як це роблять гуси, прикинулася мертвою і нічого не відчувала.

НЕ РЕЧІ

Притулившись головою до одвірка, якось драматично глянула на свої речі, меблі й уявила, що можу в один момент усе втратити. Предмети мого побуту ніби ожили і змусили подивитися на все інакше.

Глянула на великий годинник, припертий до стіни на комоді. Його подарував найкращий друг, він помер два роки тому. Поїхавши, не зможу взяти з собою цю пам'ятку, а тільки пам'ять... Мій стильний одяг... Ні-ні, тільки пару спортивних і зручних костюмів візьму... Скринька з прикрасами... Ні, вона важка. Альбом із фотографіями, мабуть, тепер згорить...

Раптом подумала: напередодні ми не за тим бігали. От щоб я накупила? Чи тепер воно мені знадобиться? Цяцьки, багато посуду (на щодень і на свято), стоп'ятдесят спідниць, що їх, як моя бабуся казала, "неможливо зносити до смерті". Особливо, коли смерть ходить так близько.

А дзуськи. Візьму з собою спогади та емоції, отримані від подорожей. Самооцінку, ремесло, звички, сердечну віру, перший диплом. Бо диплом про другу вищу освіту я не встигла забрати з університету...

Виходить, ось у що треба було вкладати. Ось що ми беремо з собою в разі війни – ВАЛІЗУ і СЕБЕ. Відтак подумала: якщо навіть мені – людині, котра хоч трохи намагається жити духовним життям, – так шкода цієї халабуди, то що казати тим, хто поставив всі ставки днів на матеріальне? Так і збожеволіти можна.

Я ще раз переконалася, що найважливіші в житті речі – не матеріальні! Тоді чому ми вкладаємо в них стільки коштів? І скільки – в духовне?

Якоюсь мірою я була готова до того, що можу втратити дім. Колись мені малій бабуся постійно розповідала про те, як бомба впала на її хату. Ті оповідання тепер – як мат на підлозі спортивної зали. Для людини, котра перестрибує через козла, мат пом'якшує приземлення. Тому я знала наперед, що таке в житті буває, і приземлялася на ті мудрі бабусині умовиводи.

Ще раз пройшлася кімнатами, обвела поглядом стіни і сказала собі: "Минуле життя, ти розчинилося в цих милих матеріальних дрібницях. Я тебе відпускаю". Помолилася: "Дякую Тобі за дім і весь цей матеріальний добробут, що служив мені сорок два роки. Усе це дав Ти мені, Господи. Отже, куди б я не пішла, наді мною буде та сама Твоя рука".

НЕ ТРИМАТИСЯ ЗА ШИНКИ

У день повномасштабного вторгнення оповідання моєї бабусі про Першу і Другу світові війни раптом активізувалися в пам'яті і по-новому пролунали в свідомості. Тепер усе це було не просто бабусиними спогадами, а стало і моєю реальністю. Я навіть дивувалася: з того часу минуло майже сто років, а відчуття, емоції, психічні стани такі самі. Змінилися види зброї: де були рушниці, там тепер гаубиці. Але людські образа на життя, гнів і страх залишилися образою, гнівом і страхом.

Спостерігаючи за власними емоціями, я згадувала...

– Отако, від малого до великого, німці розстрілювали євреїв. Ставили під стіну... Аж кров бризкала по стінах, текла потічком, – бабуся плакала, ніби розглядаючи криваві флешбеки. І хоча вона важко працювала то на поляків, то на євреїв, не мала ненависти, щоб аж бажати їм смерти. Адже лише виродки можуть хотіти чиєїсь смерти.

– Бабусю, а чому вони не втікали? – витерши сльози, я у віці семи років ставила логічне запитання.

– Хто відразу втік, той врятувався. То мож' було взяти дітей і втекти. А ті, хто трималися тут за свої магазини, шинкі, то погинули...

Ще в дитинстві я усвідомила, що триматися "за шинки", квартири і взагалі матеріальні речі – то є недобре і може коштувати життя. І коли момент розстелив таке руно переді мною, я не вагалася.

"Якщо почнуть бомбардувати, застосовувати хімічну зброю, то будемо бігти в чім є..." – подумала. Але для мене тоді суть була не в словах "із чим бігти", а "чи бігти". Бо коли в нашій області знову пролунали вибухи, я говорила собі: "Ще бабахне – і тоді вже точно поїду". А коли бабахнуло, то сказала: "А чого я маю їхати зі свого дому?"

Гадаю, всі люди відчували у той час щось схоже. Вагалися і не знали, що робити. Яке рішення правильне? На це запитання могло відповісти тільки майбутнє. Були різні реакції: хтось вивільняв руки і брав крила, щоб летіти, а інші впиналися пальцями в матеріальне і роками нажите, ризикуючи життям.

А я взяла крила, відпустивши матеріальне, і... нікуди не полетіла.

Стояла і спостерігала за тим, як натовпи людей рушили з міста.

ЯК ДАВНО Я ТЕБЕ НЕ ЧУЛА

Минав день за днем. Ми всі ніби адаптувалася до війни, що, мов Коза-Дереза з однойменної казки, на початку 2014 року зайшла до нашої хати. Спочатку залізла в Крим, потім поперлася на частини Луганської і Донецької областей, а далі й у Київ захотіла. Звідти Коза мала намір піти на Європу.

Нескінченим потоком східняки почали втікати на захід України. "Укрзалізниця" працювала в турбо-режимі, бо наплив був великий... Родичі їхали до родичів... Хтось – до друзів, інші не знали, де спиняться.

Окупанти пішли на Херсон. Я зателефонувала до свого дядька Василя, котрий мешкає на Херсонщині. Запросила його з родиною до себе. Але вони вирішили залишитися вдома. Мій брат і його сім'я, котрі мешкають у Франції, запрошували мене до себе, але і я не хотіла їхати. Тому розуміла херсонських родичів.

Кожен день кидалася в тій війні, як риба в річці. Але риба дає ікру, а я – тільки вагання: їхати чи ні.

Через кілька днів знову почали гепати ракети у Львові та Івано-Франківську. Я знову запанікувала і склала тривожну валізу. Ні, не за себе боялася. За сина. Якби сталася яка біда... То що я за матір, що не вивезла його в безпечне місце?

Ми мали виїхати вранці. Речі складені, бак нашого авто – наповнений паливом... Знайомі навіть забронювали для нас кімнату у Варшаві. Однак... Я цілу ніч не могла спати. Серце верещало.

Згадувала, як колись боролася за місце в дитячому товаристві. Нам тоді було приблизно по шість років. Оксана, намовивши моїх подружок, намагалася вигнати мене з улюбленої лавки.

– Іди геть! Ми більше не хочемо сидіти з тобою на одній лавці! – вигукнула вона, пхаючи в кишені моїм подружкам цукерки "Барбарис".

Я продовжувала сидіти. Насправді, мені й самій вже не хотілося там бути, але й перебувати в ролі вигнаної та приниженої не хотіла.

– Чого я маю йти звідси? Це спільна лавка. Ти хто така, щоб мене виганяти? Ти сама іди, сідай на іншу, якщо хочеш...